

BETON

KULTURNO PROPAGANDNI KOMPLET BR. 133, GOD. VII, BEOGRAD, UTORAK, 19. MART 2013.

Redakcija: Miloš Živanović, Saša Ilić, Tomislav Marković, Saša Čirić; Font Mechanical: Marko Milanković; E-mail: beton@danas.rs, redakcija@elektrobeton.net; www.elektrobeton.net; Sledeći broj izlazi 16. aprila

MIXER

Piše: Adriana Sabo

ROD I KLASIČNA MUZIKA U SRBIJI

Kakve veze imaju rod i klasična muzika? Da li ona uopšte utiče na to kako doživljavamo sebe i svoja, rodno određena tela? Nju, naročito u našoj zemlji, sluša veoma mali broj ljudi. Za većinu, klasična muzika postoji (samo) na koncertnim podijumima i u muzičkim školama/akademijama, uz izuzetke dana žalosti kada se čuje sa svih radio i TV stanica. Ona je: ozbiljna, intelektualna, apstraktna, uzvišena, što bi se moglo čitati i kao: dosadna, nerazumljiva, monotona. Postoji „negde tamo“, daleko od svakodnevice. Ipak, muzika (i sada mislim na „svaku“ muziku, onu koju su pisali školovani kompozitori, ali i onu koju zovemo popularnom, narodnom) svuda je oko nas. Čak i oni koji nemaju običaj da se posle napornog radnog dana opuste uz omiljenu pesmu, moraju da slušaju muziku – na televiziji, u filmovima, prodavnicama, autobusima itd. Ona je, ponavljam, svuda oko nas, ali je veoma često ne primećujemo (što ne znači da je ne beležimo negde u podsvesti). Ipak, veoma mali broj nas se, dok sluša muziku, zamisli nad potencijalnom porukom koja se prenosi pomoću određenog načina organizacije zvuka. Zato je za najrazličitije strukture moći veoma značajno da na neki način kontrolišu proizvodnju muzike, ali i način na koji se ona percipira.

Ovom prilikom bih želela da se fokusiram na klasičnu muziku i ukažem na njenu, ne uvek primetnu ulogu u formiranju određenih društvenih vrednosti. Preciznije, na njen značaj u normiranju rodni uloga prihvatljivih za jedno patrijarhalno društvo, kakvo je ovo naše. Žak Atali, francuski pisac, političar i ekonomista, jednom je napisao da je svaka organizacija zvukova sredstvo da se organizuje zajednica – da muzika ima bitnu ulogu u formiranju ali i očuvanju društvenog poretka. A takva organizacija svakako podrazumeva i definiciju rodni uloga njegovih stanovnika i stanovnika. Klasična muzika, dakle, ima uticaj na ovaj aspekt naših života, jer jeste njihov (mali) deo. Za nju se može reći da je državno promovisana, s obzirom na to da, za razliku od popularne (koju država promovise na razne, možda manje upadljive načine), ima svoje mesto u okviru zvaničnih državnih institucija. Upoznavanje sa klasičnom muzikom deo je života svake/og učenice/ka osnovne i srednje škole (iako te poduke najveći broj nas po završetku školovanja zaboravi). Gotovo svi orkestri u Srbiji su (makar samo „na papiru“) finansirani od strane države, što je slučaj i sa najvećim muzičkim školama i akademijama u zemlji. Ona, naravno, ne dopire do najširih društvenih slojeva, ali se može reći da, u većoj ili manjoj meri, ima uticaja na intelektualnu elitu naše zemlje, jer upravo pripadnici ovog „sloja“ čine najveći broj ljubitelja muzike u našoj zemlji.

POVRATAK U APSOLUTIZAM

Kako bih rasvetlila ulogu klasične muzike u afirmaciji jednog sistema vrednosti, čiji je važan aspekt normiranje (stereotipnih) rodni uloga,

osvrnuću se na 44. izdanje BEMUS-a (Beogradske muzičke svečanosti). Kao najveći i najposećeniji domaći festival klasične muzike, on predstavlja paradigmatičan primer uloge i položaja klasične muzike u našem društvu. Njegovo ime nije nepoznato domaćoj javnosti – ono se jednom godišnje provuče kroz dnevnike, novine ili osvane na ponekom bilbordu. Takođe, BEMUS je državno promovisan. Osnovao ga je Sekretarijat za kulturu grada Beograda, a sponzori su i Ministarstvo kulture i informisanja Republike Srbije, Opština Stari Grad itd. S obzirom na to da ima podršku zvaničnih državnih institucija, možemo pretpostaviti i da predstavlja vrednosti koje se u Srbiji smatraju prihvatljivim. BEMUS je, dakle, tokom godina postao zvanična državna institucija koja dešavanja iz zabačenog sveta klasične muzike donosi do šire javnosti. Ono što bi se moglo nazvati mainstreamom klasične muzike, čemu se uče deca u školama ili studenti na akademijama, prezentovano je i afirmisano BEMUS-om.

No, koje su to vrednosti i rodne uloge koje nam država, preko uzvišenih i apstraktnih zvukova ove mistične umetnosti, prezentuje kao poželjne? Izborom kompozitora čija dela će se izvoditi, tematikom tih ostvarenja, a zatim i izborom samih izvođača, kulturne institucije naše zemlje veličaju vrednosti koje se najšire mogu opisati kao tradicionalne. One „dobre stare“ koje su „bile nekad“. Dakako patrijarhalne vrednosti, koje muškarce vide (između ostalog i) kao aktivne i moćne a žene kao poslušne i pasivne. Vrednosti kojima se normalizuju heteroseksizam i šovinizam.

zam. Tako se na repertoarima domaćih (mada ne samo domaćih) izvođača mogu naći brojna dela inspirisana nekim oblikom narodne tradicije, patriotizmom ili religijom. Takođe, tu su dela velikana evropske muzike nastala u 18. i 19. veku, koja na najrazličitije načine afirmišu patrijarhalne i šoviniističke ideje koje su dominirale u periodu kada su nastala.

Ali, vratimo se BEMUS-u kao konkretnom primeru ove prakse. Kako bih izbegla nepotrebna ponavljanja, osvrnuću se na tri momenta ovogodišnjih svečanosti koja na najbolji način ilustruju pitanja o kojima govorim. Pomenula sam da se patrijarhalne vrednosti afirmišu i izborom kompozitora čija će dela biti izvedena. Na primer, ove godine je BEMUS je otvoren u centru Sava, nastupom Orkestra bez granica pod vođstvom dirigenta Premila Petrovića. Oni su predstavili kompozicije L.v. Betovena, Prokofjeva, Ajvza i Kodalja. Može se reći da je centralno mesto u programu imao Betovenov peti klavirski koncert (koji nosi naziv „carski“ i posvećen je nadvojvodi Rudolfu), što, naravno, nije slučajno. Naime, Betoven je kompozitor za čiji se opus često kaže da u potpunosti odslikava ideje francuske revolucije –

se na koncertu, kao centralno, postavi delo nastalo u 18. veku, na primer (kakvo je ovo Betovenovo), zajedno sa specifičnom organizacijom zvuka, publici se predstavljaju i one vrednosti i ideje koje odražava ta muzika. U ovom slučaju, iza grandioznog zvuka carskog koncerta, afirmisani su patrijarhalno društvo i stabilan sistem vrednosti koji počiva na jasno definisanoj hijerarhiji. Takođe, ideje kolektivnog i masovnog, koje su obeležile i francusku revoluciju, istaknute su kao suštinski važne za naše društvo. Iste večeri je izvedena i „Klasična simfonija“ Sergeja Prokofjeva. Ovaj autor je u 20. veku, kada se tonalitet konačno ruši i nestaje, pisao dela utemeljena upravo na principima koje predstavlja Betovenova muzika (otuda „Klasična“). Koristeći se tonalitetom ili klasičnim formama, ovaj autor je u svoju sadašnjost prizivao daleki svet apsolutizma i racionalizma. A izvođenjem njegovog dela u našoj sadašnjosti, afirmisana je ideja povratka savremenog čoveka starim dobrim, klasičnim vrednostima.

BAH U OBLAKU PARFEMA

Listajući dalje program BEMUS-a, možemo pročitati još imena muškaraca koji su kroz istoriju stvarali u okviru snažnog patrijar-

uz podršku

MIXER

Adriana Sabo: Rod i klasična muzika u Srbiji

CEMENT

Dalibor Plečić: Goce (nije Delčev) i sestre revolucije

ARMATURA

Marko Matić: Srbija u začaranom krugu
Ivan Zlatić: Kuda iz stečaja?

VREME SMRTI I RAZONODE

Predrag Lucić: Banka na Neretvi

BLOK BR. V

Mr. Stocca: Zbog tebe mi se povraća

slobode i jednakosti, namenjene, naravno, braći. Sestrama mahom nije priznava-
na mogućnost da se opterećuju ovim slo-
ženim stvarima. A one koje jesu doprine-
le ostvarenju slobode i jednakosti, istori-
ja se potrudila da zaboravi.

Pored veze sa tekovinama francuske revo-
lucije, treba pomenuti i činjenicu da je Be-
toven bio istaknuti kompozitor klasične
epohe, epohe prosvetiteljstva u kojoj se
tonalitet konstruiše kao racionalni muzič-
ki sistem, zasnovan na, navodno prirod-
nim osnovama muzike. Drugim rečima,
kompozitor vremena u kome je usposta-
vljena prividna ravnoteža između prirode i
razuma, a muzika je odražavala upravo taj
sklad, harmoniju. Tonalitet, formiran u 17.
veku, tada se konstruiše kao prirodan, ra-
cionalan i neupitan. A taj sistem, definisan
u periodu u kome su žene bile potiskivane
iz javne sfere, kada im je odricana sposob-
nost apstraktnog mišljenja koje je suštins-
ki važno za stvaranje muzike. Dakle, kada

halnih sistema, građenih oko kulta genijalnog muškarca koji, snagom svog talenta, uma, misli (genija), ex nihilo stvara kompoziciju neponovljive snage i originalnosti. A ta dela su i ovom prilikom tumačili gotovo podjednako fantastični izvođači. Ovog puta, najveće zvezde BEMUS-a bili su pijanista Aleksandar Madžar, dirigent Vilijem Kristi i pomalo neočekivan „gost“ iz sveta popularne muzike, flamenko gitarista Pako de Lusija čiji je nastup trebalo da privuče dovoljno mnogo ljudi da bi se pokrili i ostali troškovi organizacije festivala.

Posebno upadljiv, bio je nastup Madžara, koji je na Kolarcu održao maratonski koncert – 3 sata Baha (izveo je svih 6 partita za klavir ovog autora, koje su pisane da se izvode zasebno). Sudar titana, moglo bi se reći. Ovaj pijanista je, na našim prostorima, osim po velikom talentu i kvalitetu sviranja, poznat i po šarmu. Pitajte upućene pripadnice „nežnijeg pola“ – pravi melem za uši ali i za oči. Na pozornici se te večeri pojavio ugladen gospodin srednjih godina, sa blagim osmehom, odmerenim pokretima, tamnom kosom prošaranom sedim vlasima. Poklonio se prepunoj sali Kolarčeve zadužbine u kojoj je dominirala ženska populacija. Brojne beogradske dame, došle su tom prilikom na koncert kako bi čule grandiozne zvuke Bahove muzike u izvođenju ovog ljubimca beogradske publike. Ovim koncertom je, na vrlo očigledan način, može se reći, još jednom potvrđena dominacija muškaraca na svetskoj sceni klasične muzike. Naime, Bah je kroz istoriju konstruisan u istinskog pater familias-a zapadnoevropske muzike. On je muškarac u čijim delima se dovršava formiranje tonaliteta kao stabilnog sistema (tako nas barem uči istorija). Legendarni autor koga pamtimo pre svega po tome što je komponovao preko hiljadu dela. Ili po tome što je imao dvadesetoro dece i četiri žene. Produktivan, u svakom smislu. Autor čija se genijalnost ni na koji način ne može osporiti, vremenom je postao simbol oca, patrijarha, onog čija se moć, koja isijava iz grandioznog zvuka njegovih kompozicija, ne dovodi u pitanje. Njegova dela, izveo je čovek koji se može smatrati prototipom savremenog uspešnog muškar-

ca, vrsni pijanista koji, pored uspeha u svetu muzike, ima mnogo uspeha i sa ženama. Dakle, te večeri su se na Kolarcu, u svoj svojoj raskoši, pokazale rodne norme koje, u ime sistema moći, afirmišu klasična muzike. Na sceni se, kao aktivan i moćan stvaralac, prikazao Aleksandar Madžar, izvođač dela jednog genijalnog muškarca iz prošlosti. U publici su sedele žene koje su tokom pauze, dok se oko njih širio snažan miris parfema, ushićeno popravljale šminku i oduševljeno komentarisale neverovatne sposobnosti ovog divnog umetnika. Malo njih se zapitalo, na primer, koji je smisao ovakvog koncerta? Čemu izvođenje Baha na ovaj način? A rekla bih da glavni razlog tome činjenica da se na sceni nalazio Aleksandar Madžar. Izvođenjem Bahove muzike koja odražava sistem vrednosti jednog izuzetno patrijarhalnog društva, gotovo krišom je ponovo afirmisan patrijarhat, koji se publici predstavio kao prirodan temelj našeg društva.

PATRIJARHALNA EGZOTIKA

No, u takav, mačoiistički i šovinistički kontekst, naročito od početka prošlog veka, „ušeta“ i poneka kompozitorka. Naročito je u našoj sredini, zajedno sa krizom i haosom koji su nastali devedesetih, primetan sve veći broj žena koje komponuju. Ipak, činjenica je da one koje u ovom poslu žele da postignu neki uspeh, svoj rod na sve načine nastoje da sakriju upravo iza činjenice da je muzika samo organizovani zvuk i ništa više. Da to što su žene ni na koji način ne utiče na njihovu muziku i da su podjednako dobre kao i njihove muške kolege. U toj borbi za opstanak u profesiji koja je još uvek dominantno muška, kao izuzetno dobra taktika se pokazalo pozivanje na narodnu tradiciju i bogatu folklornu baštinu. Ako volite svoj narod i njegovu tradiciju, oprostićemo vam to što ste žena. Tako se i u slučaju muzike često ispostavlja da žene bivaju veće šovinstkinje od muškaraca. Jedan takav primer našao se i na programu ovogodišnjeg BEMUS-a. Naime, u Srbiju je prvi put stigla Ana Sokolović, poznata kompozitorka koja gradi izuzetno uspešnu karijeru u Kanadi. Beogradankama i Beograđanima se pr-

vi put predstavila ovom prilikom i to operom naslovljenom „Svadbaba“, koja je bazirana, naravno, na folklornim motivima. Prati dešavanja u životu Milice, pretpostavljamo stidljive, mile i nežne devojke sa sela, koja ostaje budna sa drugaricama celu noć uoči svog venčanja. Tekst za operu napisala sama kompozitorka, koristeći se narodnim pesmama i bajkama. Milica naravno, ima duge trepavice i rumen' jagodice, crne oči i belo lice. Udaće se za „Iliju deliju“, a ne za „Jovana bekriju“. Mudra devojka. Kako bi je ispratila u bračni život, prijateljice joj pletu venčiće, igraju i pevaju, a bogami i ogovaraju i gledaju u šolju. To se publici posebno dopalo. Već samom naznakom da se radi o narodnim tekstovima i muzici koja je inspirisana folklorom balkanskih zemalja, kompozitorka je „prizvala“ asocijacije na tradicionalno uređeno domaćinstvo, podređeno volji muškarca, glave porodice. Ovakvo ustoličenje heteroseksističkih, patrijarhalnih vrednosti dočekano je, naravno, sa oduševljenjem – jer, Ana Sokolović je naša velika umetnica koja na najbolji način promovise svoju domovinu po belom svetu, predstavljajući nas kao egzotične, daleke, čudne i konzervativne istočnjake. A popularizacija ovdašnjeg folkloru jeste nešto što korespondira sa konceptima koji se afirmišu u svim drugim aspektima naših života. S tim što je opera nešto ozbiljno, nešto svetsko. A opera inspirisana ovdašnjom tradicijom je i svetska i naša.

Tako je nezanemarljiv broj posetilaca, koji na BEMUS-u nisu bili po dužnosti, sa ovogodišnjih koncerata otišao oplemenjen. Bogatiji za jedno, dakako kulturno iskustvo. Neki su uživali posmatrajući muzičare, neki tražeći poznata lica u publici, ali su gotovo svi uživali u lepoj, apstraktnoj i uzvišenoj muzici. Uz to, u njihovoj (pod)svesti je još jednom afirmisan patrijarhat. Dominacija aktivnih muškaraca koji stvaraju, dok žene, kao strankinje, rade šta im se kaže. Daleki svet racionalizma i apsolutizma prikazan je kao ideal kome treba težiti. Narodno i tradicionalno se još jednom pokazalo kao ispravno, važno i neizbežno. A sve to zahvaljujući grandioznim ili gracioznim zvucima te tako daleke i misteriozne Muzike ■

CEMENT

Piše: Dalibor Plečić

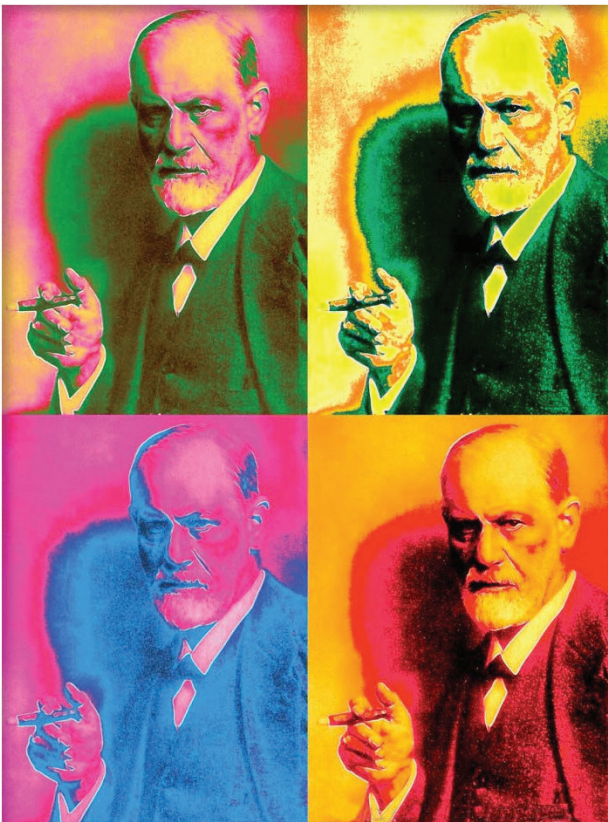
GOCE (NIJE DELČEV) I SESTRE REVOLUCIJE

Goce Smilevski: *Sestra Sigmunda Frojda* (Kultura, Skopje, 2007)

Makedonska književnost je jedna od retkih postjugoslovenskih književnosti gde je poezija ta koja nosi imaginarni barjak pod kojim staje tzv. promocija kulture. Pod time se podrazumeva najpre galopirajući razvoj poezije pod uticajem Nikole Madžirova, pesnika koji predvodi promociju makedonske lirike u globalnom kontekstu. Nedostatak kvalitetne proze nije teško ustanoviti, dok je manjak produkcije nešto što muči savremenu makedonsku kulturu generalno. I onda kada pomislite da se ispod bakarnih mošnica snažnog i velikog skopskog Bukefala neće pomoliti kreativna glava koja zna da koristi to moćno oružje jezik, onda se ispred vas ispreči Goce, ali Smilevski.

Goce Smilevski je pre romana *Sestra Sigmunda Frojda* napisao još dva romana (*Planeta neiskustva*, 2000. i *Razgovor sa Spinozom*, 2002.) i oba su pokrenula sa mrtve tačke ovu književnu vrstu u Makedoniji kod mlađih autora. Premda je makedonski roman imao za vreme Jugoslavije nagli razvoj, te se iz svoje mimetičke artikulacije razvio do mitsko-simboličkih formi, čini se ipak da je dugo tavorio. Roman *Sestra Sigmunda Frojda* je priča o sestri utemeljitelja psihoanalize, ali delimično i priča o samom Frojdu. Adolfina Frojd predstavlja, po svim indikacija iz teksta, „omiljenu“ sestru Sigmunda Frojda, no iznad toga ona je tragičan lik i otelotvorenje brojnih Frojdovih proučavanja i teorija. Opredivši se da Adolfina bude naratorka, Smilevski je omogućio da čitalac stvori bliski odnos sa likom i prisnije doživi njenu tragičnu priču, istovremeno implicirajući tragediju devojke, ćerke, sestre, generalno, žene u to doba. Jednom rečju, autor je u svom romanu upotrebio Adolfinu kao metaforu i metonimiju izvesnih delova Frojdove psihoanalize. Tri su ključne tačke u delu koju

moгу ići u prilog ovoj tezi, a to su: neuroza glavne junakinje, odnos društva prema ženi i sublimacija seksualnih frustracija. Smilevski je opisao Adolfinu kao relativno talentovanu ženu, koja ostaje neudata do kraja života. Prema Frojdovoj teoriji svi smo mi „rođeni pre vremena“, bespomoćni i u potpunosti zavisni od roditelja. Primordijalne potrebe ishrane i zaštite predstavljaju biološki fiksirane konstante. Upravo se jedna takva nit, večite zavisnosti glavne junakinje od svojih roditelja (od brata) provlači kroz čitav roman Smilevskog, čime je uslovljena tzv. neuroza koja Adolfinu determiniše kao protagonistkinju. Adolfina je predstavljena kao simbol ukrštenih pozicija: s jedne strane, ona je finansijski zavisna od drugih, s druge žudi za individualnom slobodom. Ne ispunivši „oba-

prenela i na samog Frojda a on se i pored vidljive naklonosti prema svojoj sestri nije odrekao prednosti muškarca utakvom svetu.

Naslućuje se želja Smilevskog da preokrene jednačinu i pokaže da nije Frojd zamislio ženu kao takvu, nego je u biti, on sam, postao žrtva svog nesvesnog, tako što je razlažući slojevitost ženske psihologije („kao mnogo enigmatičniju“) na koncu prezentovao svoju ličnu traumu. Prilikom bekstva od nacista, Frojd je poveo sa sobom suprugu, njenu sestru, lekara, sluškinju i psa, ali ne i svoju sestru. Pritom taj čin predstavlja vrh ledenog brega, samo manifestaciju potrebe za begom od uzroka traume, čiji su zameci u samom mehanizmu njihovih međusobnih odnosa. Frojdova beskrupoloznost prema sestri našla je supstituciju u njegovoj doktrini, vrativši se kao potisnuta frustracija u obliku racionalne dekonstrukcije traume kao takve.

Goce Smilevski se u svom romanu prikazao kako izgleda društvo kroz fokalizaciju jedne žene, farmakosa društvenih i porodičnih okolnosti. Vidljiva je namera autora da ukazivanjem na društvene omče, koje neposredno uzrokuju frustracije rodnog i seksualnog karaktera, predoči jednu drugačiju vizuru ženske psihologije, tog „crnog kontinenta“, belog lista crne boje. Narativni koncept Smilevskog je inovativan jer podrazumeva drugačiji pristup jednoj velikoj istorijskoj ličnosti, tako što „dislocira“ središnji lik oko kojeg se okreću centripetalne sile pripovedanja. Prebacivanjem fokusa na Frojdovu sestru Adolfinu, Smilevski osvetljava najmračnije delove Frojdovog života, ali i najmračnije segmente patrijarhalnog koncepta prošlog veka. Autor je u svoj pripovedni koncept utkao izrazitu semantičku kreativnost, te ponudio zanimljiv tekst koji se lako čita i teško promišlja ■

BETONJERKA MESECA

U šetnju za Zorana krenuli smo iz političke pozadine.

Čedomir Đilas

Piše: Marko Matić

SRBIJA U ZAČARANOM KRUGU

Posmatrajući istorijsku dinamiku odnosa Srbije prema Kosovu, kao dominantnog dela ukupnih albansko-srpskih odnosa, može se uočiti izostanak jednog pravolinijskog progresivnog kretanja od preovlađujućeg uticaja mitskog i iracionalnog ka sve većoj spremnosti da se prihvati realno i racionalno. Umesto progresivne evolucije i racionalizacije, odnos Srbije prema Kosovu oscilirao je između mita i realnosti kao dve krajnje tačke na skali mogućih stavova. Kada govorimo o fenomenu političkog mita kao neizostavnog dela svake političke kulture, možemo konstatovati da, uprkos snažnom emotivnom naboju, on nije nešto što je apriori negativno. Politički mit predstavlja mitsku priču koja se odnosi na vrednosnu koheziju jedne političke zajednice. Njegov prototip predstavljaju tzv. osnivački mitovi koji čine važan deo političke kulture svakog društva. Oni predstavljaju moćnu i živu političku snagu koja, posebno u vremenima društvenih nestabilnosti i kriza, nastoji da izbije na površinu i da se aktivira. Kao nosioci velikog emotivnog naboja i kao prizma kroz koju članovi jedne političke zajednice posmatraju i doživljavaju postojeću stvarnost, oni u sebi nose latentnu opasnost od zloupotreba političkih manipulatora. Osnovna funkcija političkih mitova jeste da pruže jednu naročitu vrstu psihološke, emotivne istine, da pripadnike političke zajednice motivišu na kolektivnu akciju, sa osnovnom svrhom da se ostvari neki konkretni praktični cilj. I upravo u ovoj poslednjoj tački, jasno se uočava destruktivnost kosovskog mita kao dominantne anahrone komponente političke kulture Srbije s početka 21. veka.

MRAČNI TUNEL KOSOVSKOG MITA

Od vrednosti od kojih je satkan bazični politički mit jedne zajednice zavisí da li će on predstavljati svetionik na putu njenog razvoja ili mračni tunel njenog zaostajanja. Umesto da bude vrednosni orijentir i ideja vodiča budućnosti, zahvaljujući anahronim vrednostima koje sadrži u sebi, kosovski mit je postao svojevrsni vekovni tamničar srbijanskog društva. Njegova fatalnost posebno dolazi do izražaja u pokušajima lečenja postojećih frustracije ponovnim oživljavanjem njihovih stvarnih uzroka. Stalnom reprodukcijom unutrašnjeg socijalnog nezadovoljstva, kosovski mit je Srbiju doveo u istorijski ćorsokak i začarani krug neuspeha, postavši tako noseći stub sistema izopačene indoktrinacije kojom se, iz generacije u generaciju, seme zla iznova usađuje u svest mladih ljudi, ostvarujući tako svoj destruktivni uticaj na buduće razvojne procese. Kosovski mit je vremenom postao opasan oblik negiranja realnosti, a ujedno i snažan podstrek emocijama i strastima koje predstavljaju prepreku bilo kakvom racionalnijem pristupu u rešavanju tog opterećujućeg nacionalnog pitanja. Našavši se između čekića brutalne realnosti i nakovnja mitskog viđenja Kosova, gotovo svi srbijanski režimi od sticanja samostalnosti do danas, po pravilu su izlaz tražili u kupovini vremena koja im je davala predah, ali koja Srbiji nije pružala nove mogućnosti. Ironija sudbine je htela da je Srbija, usled sopstvenih zabluda i nedostatka osećaja mere u politici prema Kosovu, naknadne kompromise uvek skuplje plaćala od onoga što joj je u početku bilo ispostavljano kao račun.

Umesto da ima neku realno sagledivu praktičnu svrhu, kosovski mit je vremenom postao izvor zaostajanja i sukoba, nudeći stalno vraćanje u prošlost i opterećujući budućnost brojnim predrasudama. Danas je teško naći primer dva susedna društva koja su toliko međusobno udaljena, kao što je to slučaj u odnosima između Kosova i Srbije. Teško je pronaći dva naroda koja su, iako istorijski upućena na suživot i međusobnu saradnju, toliko odeljena vrednosnim barijerama. Dovoljno je pogledati samo neke od primera iz bliže i dalje prošlosti kako bi se uvidela dubina jaza koji postoji između realnosti i stereotipa o Albancima koji se sistematski, vekovima unazad, neguju u Srbiji.

KOLEVKA NA PERIFERIJII

Jedna od dominantnih lažnih predstava koja je prihvaćena kao neupitna istina jeste ona da je Kosovo oduvek bilo kolevka i centar državnosti Srbije. Ako se vratimo na sam početak, naći ćemo da je mesto nastanka prvih srpskih država bilo u trouglu između današnjeg Sandžaka (Raške oblasti), Hercegovine i Crne Gore.

Kosovo se u tom ranom periodu javlja kao periferija koja tek povremeno ulazi u sastav teritorija pod kontrolom srpskih dinastija. Jedini period kada je Kosovo, u širem značenju, bilo deo centralnih teritorija bio je u vreme Milutinove kraljevine i Dušanovog carstva. Podatak da se i fatalni Kosovski boj dogodio u centralnim delovima Kosova svedoči o perifernom značaju te teritorije čak i u vreme kneza Lazara Hrebeljanovića. Da je bilo drugačije, odsudno presretanje nadolazeće osmanlijske vojske bilo bi organizovano daleko južnije, kako joj se bez borbe ne bi preputila „kolevka i centar državnosti“.

Kako bismo sagledali obim dvostrukih aršina i iskrivljenih predstava o istorijskom pravu Srbije prema Kosovu, korisno je povući paralelu između Kosova i Vojvodine. Današnja severna srpska pokrajina je sve do 1918. godine bila sastavni deo istorijskih mađarskih zemalja. Na teritoriju današnje Vojvodine u 17. i 18. veku su se doselili upravo Srbi koji su napustili Kosovo tokom masovnih seoba predvođenih Arensijem III Čarnojevićem i Arensijem IV Jovanovićem. Srpski etnički prostor tako menja svoje težište pomerajući se sa juga prema severu. Taj viševekovni proces kulminirao je po završetku Prvog svetskog rata, kada Vojvodina prvi put ulazi u sastav Srbije. Ono što se, međutim, danas previđa jeste činjenica da je pod uticajem istih procesa i po istim principima po kojima je dobila Vojvodinu, Srbija izgubila Kosovo. Prvo je dugotrajnim procesima došlo do promene etničke strukture, da bi ti procesi na kraju bili krunisani ratnim pobedama zagovornika prava na samoopredeljenje. Vojvodina se tako našla u državnom okviru Srbije, dok je Kosovo po istom scenariju, osam decenija kasnije, iz tog okvira nepovratno izašlo. Posmatrajući današnji etnički pejzaž Balkana, jasno je da srpski nacionalni korpus više ne poseduje kapacitet da svojim državnim projektom istovremeno obuhvati i Vojvodinu i Kosovo, što je u krajnjoj liniji rezultiralo faktičkim stanjem koje sada teži da bude politički i pravno verifikovano.

ČEONI SUDAR SA REALNOŠĆU

Pod pritiskom iskrivljene slike realnosti, srbijanska državna politika prema Kosovu po pravilu se svodila na tumaranje u mraku koje nikada nije nudilo odgovore na ključne probleme koji opterećuju albansko-srpske odnose. Zvanični Beograd nikada nije prihvatio predstavnike kosovskih Albanaca kao legitimnu i ravnopravnu pregovaračku stranu. Iznuđeni pregovori po pravilu nisu shvatani kao prilika za postizanje istorijskih kompromisa, već isključivo kao mogućnost za dobijanje jednostranih ustupaka. Začarani krug predrasuda i kosovskog mita koji se nalaze u

međusobnoj uzročno-posledičnoj vezi, ali koji se sve više sudaraju sa neumitnom realnošću, doveli su do toga da tema Kosova danas bude nametnuta kao centralna tema političke debate u Srbiji. Umesto sučeljavanja različitih razvojnih koncepata i strategija, srbijansko društvo je ostalo raspolučeno između dva dijametralno suprotna stava po pitanju Kosova – politike insistiranja na očuvanju suvereniteta Srbije na Kosovu za koju nikada nije postojala realno sprovodiva strategija, i insistiranja na prihvatanju realnosti kosovske nezavisnosti za koje do sada nije postojala jasno formulisana politika. Danas, kada više nije upitna realnost kosovske nezavisnosti, postavlja se pitanje cene razaranja kosovskog mita u njegovom neminovnom predstojećem sudaru s realnošću. S obzirom na snažan uticaj koji taj mit ima na stanje političke svesti u Srbiji, ključno pitanje je šta će popuniti upražnjeni prostor koji će u jednom trenutku nastati u bazičnoj vrednosnoj sferi. Možda će taj bolni, ali otrežnjujući ishod predstavljati istorijsku šansu da Srbija napokon, bar i kao poslednji vagon, uhvati priključak u kompoziciji evropskih nacija i da svoj budući vrednosni okvir neposrednije veže za egzistencijalna pitanja ■

Tekst je nastao u sklopu projekta „Ka razvijenoj demokratiji“, koji organizuje KPZ Beton uz podršku Ambasade Kraljevine Norveške u Beogradu. Sadržaj ovog teksta isključivo je odgovornost autora teksta i ni na koji način se ne može smatrati da odražava gledišta Kraljevine Norveške.

Ivan Zlatić

KUDA IZ STEČAJA?

Naš kolektiv od prošlog leta intenzivno sarađuje sa radničkim grupama, udruženjima i sindikatima iz više preduzeća širom Srbije. Većina od njih ili su u stečaju (Trudbenik, Srbolek, Rekord/Vizahem, Jugoremedija, Šipad komerc), ili im stečaj ozbiljno pretili (RTB Bor, IP Prosveta). Saradnja se odvija i na rešavanju pojedinačnih problema u konkretnim radničkim borbama – da se zaustavi zahuktala pljačka; kao i na artikulisanju radničke političke platforme – da se pronade izlaz iz pustoši koju su pljačkaši za sobom ostavili. Svakodnevni rovovski rad na pojedinačnim problemima daje sve konkretnije rezultate – sud je 15. marta prihvatio naš predlog da se poništi odluka o prodaji imovine Srboleka kojom bi, da nije poništena, bilo onemogućeno da Srbolek ikada ponovo proradi. Sa druge strane, saradnja na artikulaciji radničke političke platforme dovela je do zahteva da se imovina preduzeća u stečaju uzme od onih koji su ih u stečaj odveli, i poveri onima koji imaju interes da preduzeća ponovo prorade.

Već na samom početku tranzicije u kapitalizam, neka od najvećih i najvrednijih preduzeća u Srbiji (npr. SARTID, početkom 2003. godine) privatizovana su „kroz stečaj“ – ne kroz institucionalni okvir predviđen za privatizaciju, koji je koliko-toliko, makar deklarativno koncipiran radi zaštite interesa i razvoja preduzeća, već u postupku koji se vodi isključivo u interesu poverilaca, i nikog drugog. Počev od maja 2005. godine, doneto je više izmena zakonskih propisa o privatizaciji kojima je stečaj i formalno uveden kao način privatizacije, ravnopravan sa aukcijom, tenderom ili ponudom za preuzimanje. Od 2007. godine, najveći deo privatizacije odvija se upravo „kroz stečaj“.

Sa druge strane, propisi o stečaju nisu pretrpeli nikakve izmene kojima bi se omogućila zaštita interesa preduzeća koja se „kroz stečaj“ privatizuju, njihovih radnika i malih akcionara. Stečaj se i dalje vodi isključivo „u interesu poverilaca“, iako je postao sredstvo za privatizaciju. Još gore, mali akcionari, koji ni u propisima koji regulišu rad preduzeća, ni u praksi nemaju nikakav uticaj na menadžment i nikakve mehanizme da zaustave štetno poslovanje, u stečaju se tretiraju „ravnopravno“ sa većinskim vlasnicima i „solidarno“ snose odgovornost za dugove; što se tiče radnika kao poverilaca u stečaju, oni imaju MANJE prava u odnosu na sve druge poverioce – iznos njihovih potraživanja se redukuje na minimalne zarade za poslednjih dvanaest meseci, a po osnovu duga za penzijsko i invalidsko osiguranje u skupštini poverilaca ne glasaju radnici kojima se duguje, već država preko PIO fonda.

Za lica povezana sa većinskim vlasnicima koji su preduzeće odveli u stečaj, ne postoje nikakva ograničenja da se pojave kao poverioci u stečaju i da glasaju sa punom iznosom potraživanja – koja su prethodno sami sebi napravili. Još od stečaja zrenjaninskog Šinvoza 2008. godine, i činjenica koje su o ovom stečaju izneli Savet za borbu protiv korupcije i Anketni odbor o Šinvozu Grada Zrenjanina, javnosti je poznato da se postupak stečaja zloupotrebljava kako bi se većinski vlasnici preduzeća oslobodili ostalih suvlasnika (malih akcionara) i „nepodobnih“ radnika koji se bune protiv privatizacije. Ove zloupotrebe se dešavaju u sprezi vlasnika preduzeća i privrednih sudova, što je dokazano u izveštajima navedenih institucija. „Privatizacija kroz stečaj“ nije ništa drugo nego poslednji korak u legalizaciji samovolje privilegovanih pojedinaca i neodgovornosti u upravljanju privrednim subjektima i vođenju javnih poslova, koja je započela krajem osamdesetih godina i eksplodirala u raspadu Jugoslavije, ratu i privatizaciji. Ekonomski i politički opustošeni radnici danas jedini imaju interes da se ova spirala neod-

govornosti prekine, ali nemaju nikakve mehanizme da svoje interese ostvare. Ponovno uspostavljanje odgovornosti u društvu i državi, moguće je samo ako se osloni na interese radnika u stečaju. Zato je neophodno da se najpre zaustavi cinizam zakonodavca koji vlasničku transformaciju netom sprovodi kroz proces koji ima sasvim drugačiji ratio (obeštećenje poverilaca), a zatim da se radnicima u stečaju omogući da pokrenu preduzeća na čijem su se „pokretanju“ prethodnih decenija izređali i nacionalistička i liberalna vlast, i domaći dušebrižnici i strani eksperti, i „srpski domaćini“ i „strateški partneri“, i „zavisno“ i „nezavisno“ pravosuđe. Svi oni su, uz nepresušnu pomoć „razvojnih“ državnih fondova i privatnih banaka, svojim neodgovornim postupanjem doveli čitavu privredu u stečaj. Tražimo da se odgovornost za ispravljanje grešaka sada poveri radnicima:

- Radnici u skupštini poverilaca treba da glasaju sa punim iznosom potraživanja po osnovu zarada, kao i potraživanja po osnovu duga za penzijsko i invalidsko osiguranje.
 - Radnici treba da imaju pravo da, bez obzira na procenat potraživanja, ukoliko su zainteresovani, podnesu plan reorganizacije koji će imati prednost u odnosu na planove reorganizacije drugih poverilaca.
 - Ukoliko radnici podnesu plan reorganizacije, svi kapaciteti stečajne uprave moraju biti pod njihovom kontrolom i njima na raspolaganju; stečajni upravnik mora biti solidarno odgovoran sa radnicima za realizaciju plana reorganizacije.
 - Za potrebe realizacije plana reorganizacije radnici moraju imati:
 - Realan grejs period da počnu sa vraćanjem dugova i odgovarajuće garancije od države prema privatnim poveriocima za vraćanje dugova.
 - Povoljne kredite od Fonda za razvoj, Razvojne banke i drugih sličnih institucija.
 - Sredstva za angažovanje stručnih lica koja će zajedno sa radnicima učestvovati u realizaciji reorganizacije, ponovnom pokretanju proizvodnje i vraćanja dugova.
- Tražimo odgovornost da počnemo sa ispravljanjem grešaka koje su drugi pravili bez našeg učešća, jer su nas prethodno proglasili za politički i ekonomski nepismene ■

BLOK BR. V

Autor: Mr. Stocca

Amir Talić

Bećo¹

Bećo je veliki putnik
od zatvora do zatvora
Robija je nauka

i ja cijeli život učim
I sad se školujem
ali pouke sa robije
niko ne čita
U Mathauzenu je bilo
dobro
Na Golom kao na višoj
školi
Sada sam ovdje da sve
utvrdimo zajedno
Dobar si dak
mogao bi da visoko
doguraš.

¹ Riječ je o Beći Filipoviću, čovjeku koji je preživio tri logora u tri različite države: Mathauzen, Goli otok i Mali logor u Banjaluci tokom posljednjeg rata u BiH.

Darko Cvijetić

Što može pjesma?

I
Zarobljenog su polili vodom.
Golog.
Možda sedamnaest godina.
(kao haiku slogova)
Pod sleđenim dudom.

Drhtao plakao prestao.

Kaspere reče.
Nikada više neću da trepnem.

Vodnik se nasmijao –
Da nije bio obrezan
Kita bi se manje smrsla.
Nasmijasmo se.

(Nova će godina
Isus reče.
Glavići se boje za meso.)

II

Curicu raznijela granata.
Isusu
Prepričava
Crvenkapu.

On zaplaka.
Zašto su vuku
Utrobu punili kamenom?
(I vadili drob.)

**Svetski
dan
poezije**

(Kako da) Čovek peva
posle rata?
sreda, 20. mart, 17 sati,
ARTGET galerija KCB-a

Učestvuju: Amir Talić,
Darko Cvijetić, Tanja Stupar Trifunović,
Tomislav Marković, Miloš Živanović
i Siniša Tucić
Autor i moderator: Dragoljub Stanković

VREME SMRTI I RAZONODE

lirika utoke

Piše: Predrag Lucić

BANKA NA NERETVI

(iz knjige snimanja puknutog filma)

Druže Tito, ljubičice bijela,
Na „Neretvi“ pizdarija cijela.

Druže Tito, ljubičice plava,
Ginemo za autorska prava.

Druže Tito, ljubičice lila,
„Neretva“ nas nasmrt zavadila.

Druže Tito, ljubičice teget,
Na „Neretvu“ svak bi brao reket.

Druže Tito, ljubičice mrka,
Zbog „Neretve“ svak svakoga drka.

Druže Tito, ljubičice smeđa,
Svak bi svakom zabio ga s leđa.

Druže Tito, ljubičice siva,
Četvrta nas dijeli ofanziva.

Druže Tito, ljubičice žuta,
Kolko kome pripada minuta?

Druže Tito, ljubičice kaki,
Partizana nema ni na traki.

Druže Tito, ljubičice riđa,
Film nam puca kako kom se sviđa.

Druže Tito, ljubičice krema,
Ni na filmu Juge više nema.

Druže Tito, ljubičice braon,
Ne nadaj se da je raspad stao.

Druže Tito, ljubičice sinja,
Evo ti nas, bježi sa Dedinja!

Druže Tito, ljubičice purpur,
Bježi iz groba u Kuala Lumpur!

Druže Tito, ljubičice cijan,
Ne vraćaj se u zemlju ni pijan.

Druže Tito, ljubičice oker,
Jel nas piso Kardelj il Brem Stoker?

Druže Tito, ljubičice oranž,
Bivša Juga – Tarantinu omaž.

Druže Tito, ljubičice crna,
Klanje nam je baština kulturna.

Druže Tito, ljubičice kolor,
Klanje nam je, i sam znadeš, folklor.

Druže Tito, Jul Brinera zovi,
Most da digne, film da prepolovi! ■